

RAAP-NOTITIE 3142

Onderzoeksgebied Zandpolder- Callantsoog

Gemeente Zijpe

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Stichting Landschap Noord-Holland

Titel: Onderzoeksgebied Zandpolder-Callantsoog, gemeente Zijpe; archeologisch
vooronderzoek: een bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: mei 2009

Auteurs: *drs. C.M. Soonius & J. Sprangers*

Projectcode: ZYCA

Bestandsnaam: NO3142_ZYCA

Projectleider: drs. C.M. Soonius

Projectmedewerker: J. Sprangers

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 34640

Bewaarplaats documentatie: RAAP West-Nederland

Autorisatie: drs. S. Molenaar

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2009

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Stichting Landschap Noord-Holland heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in april 2009 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met landschappelijke herinrichting van Zandpolder-Callantsoog in de gemeente Zijpe. Het onderzoek had tot doel een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen voor het onderzoeksgebied. Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting en - voor zover bekend - de voorgenomen bodemingrepen in het onderzoeksgebied, is vervolgens een advies met betrekking tot archeologisch vervolgonderzoek geformuleerd.

Op basis van de onderzoeksresultaten is voor het onderzoeksgebied een lage verwachting gedefinieerd voor de aanwezigheid van intacte archeologische overblijfselen uit de periode Late IJzertijd tot en met de Nieuwe tijd. Deze lage verwachting hangt samen met de grote kans op verstoringen van het veen door zee-inbraken en overstromingen.

Gezien de gespecificeerde archeologische verwachting en de voorgenomen ingrepen in het onderzoeksgebied is geconcludeerd dat bij de uitvoering hiervan vermoedelijk geen archeologische waarden zullen worden verstoord. Op basis hiervan wordt aanbevolen om geen inventariserend veldonderzoek te laten verrichten en het onderzoeksgebied vrij te geven.

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen, dan is dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de RACM verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Met betrekking tot de bevindingen van dit bureauonderzoek dient contact opgenomen te worden met de gemeente Zijpe.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Stichting Landschap Noord-Holland heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in april 2009 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met landschappelijke herinrichting van Zandpolder-Callantsoog in de gemeente Zijpe.

Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Het onderzoek omvatte het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden en had tot doel een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen voor het onderzoeksgebied. Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is vervolgens in hoofdstuk 3 een advies geformuleerd met betrekking tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

1.2 Administratieve gegevens

Het onderzoeksgebied (ca. 20 ha) ligt direct ten noorden van het dorp Callantsoog en wordt begrensd door het duingebied Noordduinen in het westen en het Nollenland bij Abbestede in het oosten (figuur 1). Een deel van het onderzoeksgebied is nog geen eigendom van het Landschap Noord-Holland en zal wellicht in de toekomst worden aangekocht. Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 14B van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 108.840/540.465.

1.3 Toekomstige situatie

Het huidige landgebruik zal plaatsmaken voor een natuurlijk landschap. Hierbij is het belangrijkste landschappelijke element het ontwerp van een langgerekte waterpartij. Tevens zullen er duinen, nolletjes, kleinere waterpartijen en natte laagten gerealiseerd worden. Bij de inrichting wordt de 40 tot 75, gemiddeld 55 cm dikke humusrijke toplaag van de bodem geheel afgegraven en afgevoerd, wat een totaal van 33000 m³ zand op zal leveren. Doel hiervan is het afgedekte, humusloze zand weer aan het oppervlak te krijgen. Na een verlaging van het grondwaterpeil met 30 cm wordt een aantal waterpartijen uitgegraven. Er moet dus rekening worden gehouden met extra afgravingen die in totaal 3500 m³ humusloos zand op zullen leveren. Tevens zullen er met betrekking tot de waterhuishouding extra sloten worden gegraven waardoor er nog eens circa 1200 m³ zand vrijkomt. Het humusloze zand zal worden hergebruikt om nolletjes en duinen te creëren.

Concluderend zal er een zandpakket van 40-75 cm worden afgegraven, afhankelijk van het humusgehalte van het zand. Daarbij komt plaatselijk nog een extra afgraving ten behoeve van de waterpartijen en slootverleggingen. Dit betekent dat er uit moet worden gegaan van een verstoring die plaatselijk dieper kan zijn (Ten Haaf en Bakker, 2008).

1.4 Onderzoekopzet en richtlijnen

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtsnoer. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Volgens de beleidsnota Archeologie gemeente Zijpe (Alders en Huskens, 2007) valt het onderzoeksgebied in een archeologisch waardevol gebied van de derde categorie. Bij grondroerende werkzaamheden met een planomvang van 500 m² of groter, die dieper reiken dan 50 cm beneden het maaiveld, dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

Archeologische perioden		Datering (gekalibreerd)
Nieuwe tijd		
Middeleeuwen	Laat	1500
	Vroeg	1050
Romeinse tijd	Laat	450
	Midden	270
	Vroeg	70 na Chr. 12 voor Chr.
IJzertijd	Laat	250
	Midden	500
	Vroeg	800
Bronstijd	Laat	1100
	Midden	1800
	Vroeg	2000
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
	Midden	4200
	Vroeg	4900 / 5300
Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
	Midden	8640
	Vroeg	9700
Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	35.000
	Midden	300.000
	Vroeg	

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Daartoe zijn reeds bekende archeologische en aardkundige gegevens verzameld en is het grondgebruik in het onderzoeksgebied in het heden en verleden geïnterpreteerd.

Geraadpleegd zijn de volgende bronnen:

- het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS);
- de Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- literatuur en historisch en aardkundig kaartmateriaal (zie literatuurlijst);
- de Beleidsnota Archeologie gemeente Zijpe (Alders & Husken, 2007);
- Aardkundige monumenten in de provincie Noord-Holland (De Straat Milieu-adviseurs, 2004);
- de recente topografische kaart 1:25.000;
- recente luchtfoto's uit Google Earth (<http://www.earth.google.com>);
- het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);
- het informatiesysteem Kennis Infrastructuur CultuurHistorie (KICH);
- de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)/Hoofdstructuur (CHS) van de provincie;
- de molendatabase.

2.2 Resultaten

Huidige situatie

Op recente topografische kaarten 1:25.000 is het onderzoeksgebied afgebeeld als grasland in combinatie met bouwland (bollenteelt), gescheiden door sloten (ANWB, 2004; figuur 1). Recente luchtfoto's uit Google Earth bevestigen dit grondgebruik. Volgens de geraadpleegde topografische kaart en het Actueel Hoogtebestand Nederland (<http://www.ahn.nl/>) bedraagt de huidige maaiveldhoogte in het onderzoeksgebied ongeveer 0,3 tot 0,8 m +NAP. Volgens Ten Haaf en Bakker (2008) bedraagt het zomerpeil in het onderzoeksgebied 0,0 +NAP en het winterpeil 0,3 m -NAP. Uit veldmetingen van Ten Haaf en Bakker (2008) blijkt dat er vooral aan de randgebieden, nabij de duinen, een kwel van zout/brak grondwater optreedt. Bij het huidige waterpeil is het water zoet en voedselrijk. Bij een verlaging van het grondwater zal er hoogstwaarschijnlijk een kwel optreden vanuit de Noordzee die vooral nabij de duinen waarneembaar zal zijn.

Aardkundige situatie

Geo(morfo)logie

Opbouw van de Noord-Hollandse kustlijn

De Noord-Hollandse kustlijn kent sinds het begin van het Holoceen (circa 10.000 jaar geleden) een enorme ontwikkeling. Door de zeespiegelstijging, die tot aan het Subboreaal vrij snel plaatsvond, was er sprake van een sterke kusterosie. De vorming van strandwallen (Oude Duinen; gerekend tot het Laagpakket van Schoorl) en de afname van de zeespiegelstijging vanaf het Subboreaal zorgden voor de omslag van een terugschrijdende naar een uitbouwende kustbarrière (Berendsen, 2004).

Tot aan 3800 voor Chr. was Noord-Holland vrij toegankelijk voor de zee. Het ontstaan van strandwallen in het kustgebied zorgde er echter voor dat het zeewater op beperkte plaatsen het binnenland binnen kon stromen. Via het zeegat bij Bergen, een grote opening in de kustlijn ter hoogte van het huidige Bergen, was in die tijd een actief getijdengeulsysteem ten zuiden van het onderzoeksgebied ontstaan. Omdat het onderzoeksgebied niet direct in het sedimentatiegebied van de getijdengeul heeft gelegen, zullen er nog geen lacustriene sedimenten zijn afgezet. Wel zal er veenvorming hebben plaatsgevonden op de Pleistocene zandgronden, wat gerekend wordt tot het Basisveen Laagpakket dat onderdeel is van de Nieuwkoop Formatie.

De migratie van de getijdengeul in noordelijke richting resulteerde omstreeks 2200 voor Chr. in een verschuiving van het sedimentatiegebied, waardoor het onderzoeksgebied in een lacustrien afzettingmilieu kwam te liggen (Laagpakket van Wormer, Formatie van Naaldwijk; voorheen de afzettingen van Calais).

Tussen 1500 en 1200 voor Chr. sloot het zeegat bij Bergen en trad door de slechte afwatering in een groot deel van Noord-Holland veengroei op, het zogenaamde Hollandveen Laagpakket (onderdeel van de Nieuwkoop Formatie; De Mulder e.a., 2003). Dit veen is op sommige plaatsen in de buurt van natuurlijke afwateringen in de Late IJzertijd, Romeinse tijd en de Middeleeuwen bewoonbaar geweest (figuur 2).

Kusterosie

De stagnatie van de zeespiegelstijging, in combinatie met een hogere stormfrequentie, leidde tot erosie van de kust. Tussen 500 en 100 voor Chr. trad inklinking van het veen op, als gevolg van de versterkte eb- en vloedbeweging in de estuaria. Hierdoor kwam het maaiveld zo laag te liggen dat delen van het land overstroomde. Van 1000 na Chr. tot 1600 na Chr. begon langs de Hollandse kust de vorming van de Jonge Duinen (Laagpakket van Schoorl). Deze konden ontstaan doordat de afbraak van de kust een voorraad aan zand leverde. Het kustprofiel werd steiler en duinzanden werden op de strandzanden en verder landinwaarts afgezet (Doppert e.a., 1975; De Mulder e.a., 2003; Mulder & Bosch, 1982; Berendsen, 2004).

De kustafslag nam significant toe gedurende de Middeleeuwen (450-1500 na Chr.). Hiervoor worden een aantal oorzaken naar voren gebracht. De ontbossing langs de kustgebieden en de zeespiegelfluctuaties in de Karolingische tijd zorgden voor een zandverlies door eolisch transport, waardoor de erosieve kracht van de zee versterkt werd. Ook een toename in de stormfrequentie en het ontstaan van kustlangse stromingen (die zandtransport mogelijk maakte) kunnen mede hebben geleid tot verdere kusterosie (Berendsen, 2004).

Voor het onderzoeksgebied gold dit ook; de strandwallenkust transformeerde in een reeks eilanden, onderscheiden door zeegaten. Ten noorden van het onderzoeksgebied ontstond het Heersdiep, terwijl ten zuiden de getijdengeul 'de Zijpe' het binnenland introk. Callantsoog en Huisduinen bleven als twee eilandkernen over, die overigens op dat moment ten westen van de huidige kustlijn lagen en in de loop van de tijd door de zee zijn weggespoeld (figuur 3). De zeegaten ontstonden waarschijnlijk tijdens de stormvloed van 1170 en 1196 en zijn gaandeweg dichtgeslibd en in de 16e eeuw weer gesloten. Karakteristiek zijn de zandige 'wash-over'-afzettingen die tijdens stormvloed zijn afgezet in de Koegras en Zijpe lagunes (Schoorl, 1999). De afzettingen behoren tot het Laagpakket van Walcheren (behorende tot de Formatie van Naaldwijk, voorheen de afzettingen van Duinkerke III; De Mulder e.a., 2003).

Lithostratigrafische kolom

Op basis van de bovengenoemde wordingsgeschiedenis kan een ideale lithostratigrafische opeenvolging worden beschreven.

Aan de basis van het profiel zal pleistocene zand gevonden worden, afgedekt door het Basisveen. Hierboven bevindt zich het Laagpakket van Wormer, waarop het Hollandveen Laagpakket is gevormd. Het Laagpakket van Schoorl kan hierna afgezet zijn in de vorm van de Jonge Duinen. Aangezien er zeedoorbraken vlakbij en in het onderzoeksgebied hebben plaatsgevonden, is het Laagpakket van Walcheren ook aan te treffen. In het laatste geval is er waarschijnlijk niks meer van het Hollandveen Laagpakket bewaard gebleven, omdat deze doorbraken een erosieve werking hebben gehad. Plaatselijk kunnen restanten van het Hollandveen Laagpakket worden aangetroffen.

Ten Haaf en Bakker (2008) hebben tien boringen in het onderzoeksgebied uitgevoerd. De boorprofielen, geboord tot 120 cm beneden maaiveld, laten een overgang zien van humusrijk zand (40-70 cm) naar humusarm zand. Op twee plaatsen is vanaf 70 cm -Mv. een veenlaagje ontdekt met een maximale dikte van 30 cm.

De geomorfologische kaart geeft aan dat het onderzoeksgebied in een vlakte van getij-afzettingen ligt (code 2M35; Stiboka/RGD, 1981). Tevens is het noordelijke deel van het onderzoeksgebied benoemd als ingesloten strandvlakte (code 2M40). De zuidelijke begrenzing van het onderzoeksgebied wordt gevormd door lage kustduinen (deels vergraven en geëgaliseerd) met bijbehorende vlakten en laagten (code 3L7).

Bodem

De bodem in het onderzoeksgebied bestaat uit vergraven vlakvaaggronden: leemarm en zwak lemig fijn zand met grondwatertrap II. (Rosing, 1995: code zn21).

Aardkundige waarden

Het onderzoeksgebied wordt aan de westzijde begrensd door een aardkundig monument. Het betreft gebied 21A: Duinen van Petten tot Den Helder (De Straat Milieu-adviseurs B.V., 2004). Hier bevinden zich Jonge en Oude Duinen en stuifduinen. De duinen van Petten tot Den Helder bestaan uit een overwegend smalle duingordel, waarin een gesloten complex van (oude) zeerepen en stuifduinen en een afwisseling van valleien en smalle duinen, aanwezig zijn, en

soms tot paraboolduinen verwaaid zijn. De duinen ten zuiden van Callantsoog (gebied 21B) behoren tot de oorspronkelijke duinenrij van het voormalig eiland 't Oghe dat rond de Middeleeuwen is ontstaan. In 1533 en 1572 zijn stuifdijken (Zijperzeedijk en Schinkeldijk) aangelegd. Het gebied 21A heeft een nationale waardering gekregen, terwijl gebied 21B (Zwanenwater, duinen ten zuiden van Callantsoog) een internationale waardering hebben gekregen.

Het laten stuiven van dit in cultuur gebrachte gebied gelegen ten oosten van het aardkundig monument draagt bij aan de identiteit van het van nature ontstane landschap met nollen en duinvalleien en duinmeren.

IKAW

Op de IKAW valt het onderzoeksgebied in een zone met een lage kans op het aantreffen van archeologische resten (figuur 1). Deze waardering is gebaseerd op de bodemgesteldheid en geologische opbouw in de omgeving van het onderzoeksgebied (Deeben, 2008; zie ook www.racm.nl).

AHN en luchtfoto's

Zowel op de weergave van het AHN als op recente luchtfoto's uit Google Earth (<http://www.earth.google.com>) is de duinenrij ten westen van het onderzoeksgebied duidelijk zichtbaar. Het onderzoeksgebied zelf kent weinig reliëf en laat geen karakteristieke geomorfologische eenheden zien. Dit kan er op wijzen dat het gebied is geëgaliseerd ten behoeve van de landbouw.

Historische situatie en mogelijke verstoringen

Op grond van de hierboven beschreven landschapsontwikkeling kan de bewoningsgeschiedenis van het onderzoeksgebied en omgeving worden beschreven.

De afname van de zeespiegelstijging in het Subboreaal maakte het Noord-Hollandse kustgebied aantrekkelijk voor bewoning. Kusterosie heeft echter een groot deel van deze gebieden aangetast, waardoor de archeologische waarden niet bewaard zijn gebleven. De eventuele bewoningsresten liggen tevens te diep in de ondergrond en zullen intact blijven bij de geplande bodemvergravingen.

De vernatting van het gebied door de sluiting van het zeegat van Bergen maakte het kustgebied steeds minder goed leefbaar. Er zijn dan ook geen bewoningsresten bekend in de omgeving van het onderzoeksgebied uit het Laat-Neolithicum tot aan de Late IJzertijd (2850-12 voor Chr.). Diverse vondsten tonen aan dat er in de Romeinse tijd (12-450 na Chr.) wel gewoond werd op de veengronden in de omgeving van Schagen. Ook de oostelijke zijde van de Zijpe werd in de Romeinse tijd bewoond (figuur 2).

Vanaf de 8e eeuw na Chr. werd het veengebied ten zuiden van Texel in gebruik genomen door de mens. Vanaf hoger gelegen gebieden werd het veengebied ingetrokken, waardoor er een kans is op bewoningsresten. De ontginningen leidden echter tot een verlaging van het maaiveld, waardoor zee-inbraken makkelijker werden.

De woonkernen op het eiland Callantsoog werden in de 10e eeuw voornamelijk aan de zuidzijde gesticht. Langs de wegen naar het polderland lagen wat eenvoudige woningen en gehuchten,

zoals het nog bestaande Abbestede. De eroderende krachten van het zeewater aan de noordwest zijde zorgde er echter voor dat een aantal dorpskernen overstroomd zijn. Door overstromingen en kustafslag in de Late Middeleeuwen zijn eventuele bewoningssporen uit eerdere perioden waarschijnlijk volledig uitgewist (Alders en Huskens, 2007).

Als reactie op het zeegeweld is al snel een aantal gebieden bedijkt. Zo was in 1250 de West-Friese Omringdijk voltooid en waren er op de eilanden Callantsoog en Huisduinen al polderdijken aanwezig (figuur 3). De Allerheiligenvloed in 1570 verspoelde een deel van de duinarm waarop Abbestede gevestigd was. Tevens ontstonden er in de jaren daarna de een aantal dijkdoorbraken, waar het Bleykerswiel en het Nieuw Spoelde Wiel restanten van zijn. De lager gelegen gebieden stroomden regelmatig over vanuit het Oogmergat waarbij klei werd afgezet. Dit gat werd in het begin van de 17e eeuw gedicht door het aanleggen van een stuifdijk (Ten Haaf en Bakker, 2008; Schoorl, 1979: figuur 4). De aanwezigheid van het Oogmergat ter hoogte van het onderzoeksgebied laat wel zien dat de zee in de Nieuwe tijd nog vat heeft gehad op het onderzoeksgebied.

Om inzicht te verkrijgen in het grondgebruik in het onderzoeksgebied in de Nieuwe tijd biedt de analyse van historische kaarten een goede invalshoek. Op de 'Kaart van Holland' uit 1681 van Jacob Aertsz. Colom staat in het onderzoeksgebied geen bebouwing afgebeeld (Canaletto, 1990: figuur 4).

Historische kaarten uit de 19e eeuw laten in het onderzoeksgebied een situatie zien die vrijwel overeenkomt met de huidige situatie. De kadastrale minuut uit de 1816 (figuur 5) en de topografische kaarten uit circa 1850 en 1900 laten in het gebied een identieke situatie zien. (<http://watwaswaar.nl>). Op deze historische kaarten staan in het onderzoeksgebied meer sloten afgebeeld, maar er is geen bebouwing aanwezig.

Bekende archeologische waarden

ARCHIS en AMK

Het onderzoeksgebied ligt ca. 1 km ten noorden van de historische kern van Callantsoog (Monumentnummer 14982; figuur 1), daterend vanaf de Nieuwe tijd. De begrenzing van deze historische kern is bepaald op grond van de historische kaart uit 1849-1859, schaal 1:25.000. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern.

Volgens het ARCHEologisch Informatie Systeem zijn in de directe omgeving van het onderzoeksgebied (straal van ca. 800 m) 4 archeologische vindplaatsen bekend (figuur 1). Het betreft de vondst van een tinnen lepel uit de Nieuwe tijd B (ARCHIS-waarnemingsnummer 42725: locatie niet exact bekend, aangetroffen in opgebrachte grond) en de vondst van een zilveren armband uit de Vroege Middeleeuwen D (Viking-sieraad; ARCHIS-waarnemingsnummer 42734) eveneens afkomstig uit opgebrachte grond. Daarnaast is bij drainagewerken in het noorden van de Zandpolder in een schelpenbank op ca. 1,0 m –Mv tijdens een veldkartering door de AWN-afdeling Schagen een Romeinse munt, Romeins aardewerk en vroeg-middeleeuws aardewerk aangetroffen (ARCHIS-waarnemingsnummer 42738). Tot slot zijn in opgespoten zand afkomstig uit het Schulpengat aardewerk en metalen voorwerpen (waaronder een zwaard, lepels,

een passer en ijzeren kanonskogels) uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd aangetroffen (ARCHIS-waarnemingsnummer 18625). Deze vondsten zijn waarschijnlijk ten dele afkomstig van scheepswrakken.

In ARCHIS staat verder een onderzoeksmelding geregistreerd onder code 29831 (figuur 1). Het betreft een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van boringen op het plangebied Boskerpark, ten noordoosten van het onderzoeksgebied Zandpolder-Callantsoog. Het te onderzoeken deel van het plangebied heeft op basis van het uitgevoerde onderzoek een trefkans op sporen uit de 14^e en 15^e eeuw en voor de Romeinse tijd en de Middeleeuwen geldt een trefkans indien er intact Hollandveen aanwezig is.

De boringen laten over het algemeen een lithologisch profiel zien waarbij de bouwvoor, die tot 45 cm beneden maaiveld waarneembaar is, overgaat in een zandige afzetting die naar onder toe kleiiger worden. Dit pakket ligt dan meestal op een humeuze klei of veen afzetting, beginnend op 2,5-2,8 meter -Mv. Een enkele keer is het veen op 1,9 meter -Mv. aangetroffen. Het veen wordt in het onderzoek niet geïnterpreteerd als het Hollandveen Laagpakket, maar wordt tot de algemene benaming voor veen, Formatie van Nieuwkoop, gerekend. Hierdoor is de trefkans op archeologische resten vervallen en is geen verder onderzoek uitgevoerd (Wullink, 2008).

Historische kaarten

De geraadpleegde historische kaarten (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992; <http://watwaswaar.nl>) bevatten geen concrete aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden in het onderzoeksgebied. Op de kadastrale minuutkaart uit 1824 en historische kaarten uit resp. 1681 en 1745 is geen bebouwing zichtbaar in het onderzoeksgebied (figuur 5). Er zijn wel meer sloten zichtbaar dan op de huidige topografie (Canaletto, 1990).

KICH en molendatabase

Volgens het cultuurhistorische informatiesysteem KICH Noord-Holland bevindt het onderzoeksgebied zich in een gemaalgebied. Wat meer oostelijk ligt een aantal stolpboerderijen die stammen uit de tweede helft van de 19^e eeuw. Het raadplegen van de molendatabase (<http://www.molendatabase.nl>) heeft geen relevante archeologische informatie opgeleverd.

AHN en luchtfoto's

Het raadplegen van het AHN (<http://www.ahn.nl>) en recente luchtfoto's uit Google Earth heeft geen concrete aanwijzingen opgeleverd voor de aanwezigheid van archeologische waarden in het onderzoeksgebied.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Het onderzoeksgebied heeft eeuwenlang relatief beschermd gelegen van de zee en is daarom mogelijk al vanaf het Neolithicum aantrekkelijk geweest voor bewoning. De eventuele bewoningsresten liggen echter te diep in de ondergrond en zullen intact blijven bij de geplande bodemvergravingen.

Door slechte bewoningscondities (veengroei) geldt voor de periode vanaf het Laat-Neolithicum tot aan de IJzertijd een lage verwachting voor de aanwezigheid van archeologische resten in het onderzoeksgebied.

In de Late IJzertijd en de Romeinse tijd zijn de Noord-Hollandse veengronden rond natuurlijke afwateringen bewoond geweest (figuur 2). Archeologische resten uit deze periode hebben een middelmatige verwachting voor bewoningsresten in de top van het veenpakket, mits deze nog intact is. Kustafslag en overstromingen maken die kans in het onderzoeksgebied echter laag. De boringen uitgevoerd door Ten Haaf en Bakker (2008) laten zien dat er een enkele keer een dunne veenlaag wordt aangetroffen, waaruit af te leiden is dat de veenafzettingen niet intact zijn gebleven.

Vanaf de Middeleeuwen tot in de 17e eeuw wordt het onderzoeksgebied overstroomd door verschillende kustdoorbraken via het Heersdiep en De Zijpe, en later het Oogmergat (figuren 3 en 4). Ook voor deze periode geldt daardoor een lage kans op bewoningsresten.

Historische kaarten bieden verder geen aanwijzingen dat het onderzoeksgebied bewoond is geweest in de Nieuwe tijd (figuren 4 en 5).

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting (paragraaf 2.2) en de voorgenomen bodemingrepen (paragraaf 1.3), kan worden geconcludeerd dat bij de realisering van de plannen naar verwachting geen archeologische waarden zullen worden verstoord. De bewoningsresten uit het Neolithicum bevinden zich te diep in de ondergrond, of zijn door overstromingen en kusterosie niet intact gebleven. Door vernatting en veengroei vanaf het Laat Neolithicum tot aan de IJzertijd is het onderzoeksgebied niet aantrekkelijk geweest voor bewoning. De kans op een intact veenpakket is door de zee-inbraken dermate klein dat hiermee de kans op archeologische waarden uit de Late IJzertijd tot aan de Romeinse tijd laag wordt geacht. Tevens geldt er een lage kans op archeologische waarden uit de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd, getuige de hoeveelheid overstromingen en de afwezigheid van bebouwing op historische kaarten.

3.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek wordt in het onderzoeksgebied in het kader van de voorgenomen bodemingrepen geen archeologisch vervolgonderzoek aanbevolen. Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de RACM verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek dient contact opgenomen te worden met de gemeente Zijpe.

Literatuur

- Alders, G.P., S. Husken**, 2007. Beleidsnota Archeologie gemeente Zijpe. *SCENH-rapport cultuurhistorie* 28. Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland, Wormer.
- ANWB**, 2004. ANWB topografische atlas: Noord-Holland 1:25.000. ANWB, Amsterdam.
- Berendsen, H.J.A.**, 2004. De vorming van het land: Inleiding in de geologie en geomorfologie. Koninklijke van Gorcum, Assen.
- Canaletto**, 1990. *Jacob Aertsz. Colom's Kaart van Holland 1681*. Heruitgave Canaletto, Alphen aan den Rijn.
- De Straat Milieuadviseurs**, 2004. *Aardkundige monumenten in de provincie Noord-Holland: bescherming en behoud van het aardkundig erfgoed*. Projectnummer B03B0255. De Straat Milieuadviseurs, Arnhem.
- Deeben, J.H.C. (red.)**, 2008. *De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW), derde generatie (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 155)*. RACM, Amersfoort (info: www.racm.nl).
- Doppert, J.W.C., G.H.J. Ruegg, C.J. van Staalduinen, W.H. Zagwijn & G.J. Zandstra**, 1975. Lithostratigrafie. Formaties van het Kwartair en Boven-Tertiair in Nederland (pag. 11-55). In: W.H. Zagwijn & C.J. van Staalduinen (red.); *Toelichting bij geologische overzichtskaarten van Nederland*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- Molenaar, S. Soonius, C.M. & D., Bekius**, i.v. Noord-Holland Laagland; De Archeologie en het landschap in 7 lagen. *RAAP-rapport* 1838. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Mulder, E.F.J. de & J.H.A. Bosch**, 1982. Holocene stratigraphy, radio-carbon datings and palaeogeography of central and northern North-Holland (The Netherlands). *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* 36(3): 111-160.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong (red.)**, 2003. *De ondergrond van Nederland. Geologie van Nederland 7*. NITG-TNO, Utrecht.
- Rosing, H.**, 1995. Bodemkaart van Nederland 1:50.000; blad 9 west Texel (gedeeltelijk)-14 west Medemblik, blad 14 oost Medemblik -15 West Stavoren (Noordhollands gedeelte) en blad 19 West, Alkmaar. Staring Centrum (SC-DLO)/STIBOKA, Wageningen.
- Schoorl, H.** 1999. *De convexe kustboog: Texel, Vlieland en Terschelling: bijdragen tot de kennis van het westelijk Waddengebied en de eilanden Texel, Vlieland en Terschelling. Deel 1: Het westelijk Waddengebied en het eiland Texel tot circa 1550*. Uitgeverij Pirola, Schoorl.
- Stiboka/RGD**, 1981. Geomorfologische kaart 1:50.000; 14 Medemblik/9 Den Helder (gedeeltelijk), 10 Sneek (ged.), 15 Staveren (ged.). STIBOKA/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Ten Haaf, C. & Th. Bakker**, 2008. *Zandpolder-Callantsoog, mogelijkheden voor natuurontwikkeling*. Ten Haaf & Bakker ecologische en hydrologisch adviesbureau, Groet.
- Wolters-Noordhoff**, 1992. *Grote Historische Provincie Atlas 1:25.000, Noord-Holland 1849-1859*. Wolters Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

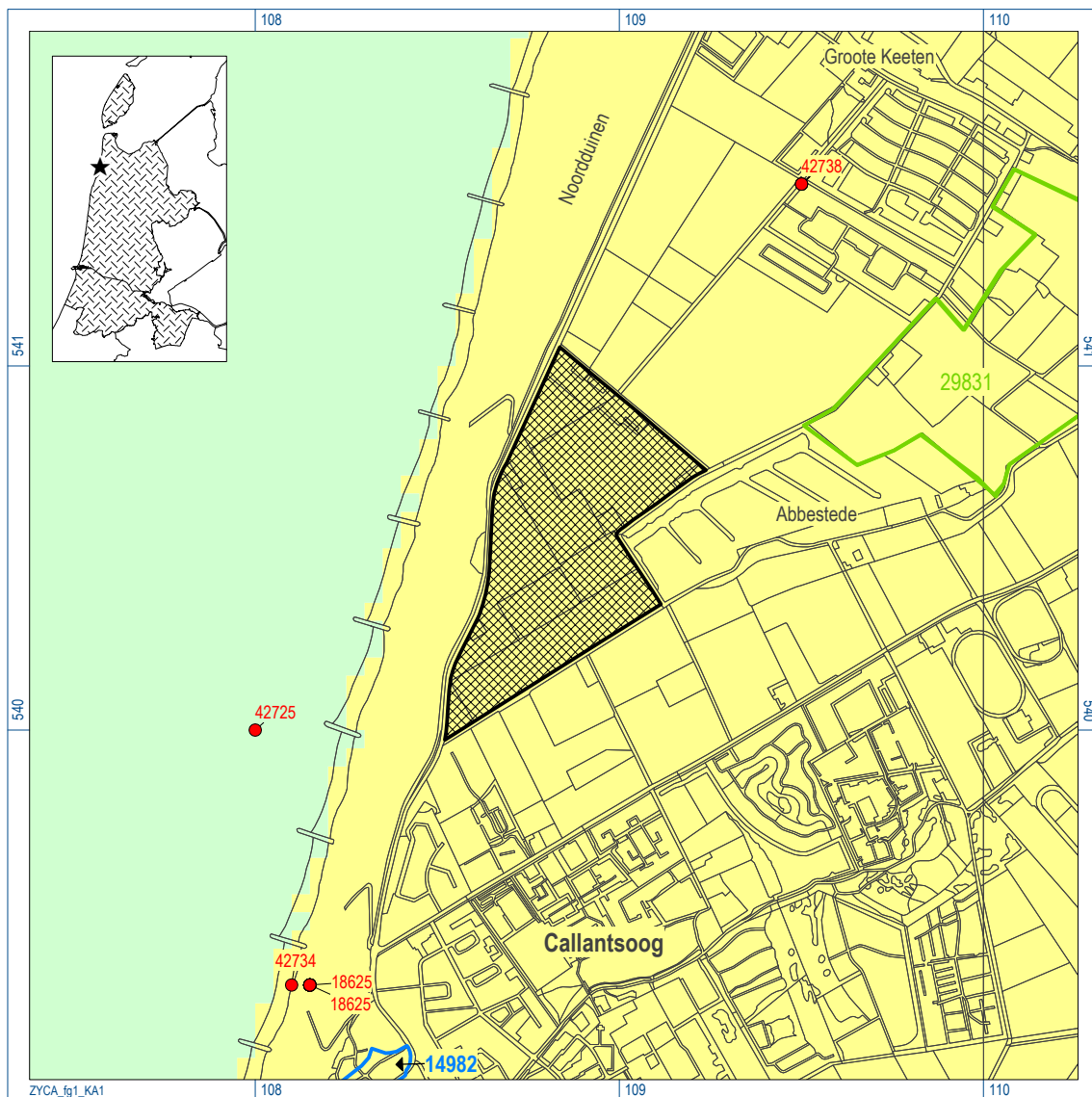
Wullink, A.J.,2008. Een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van boringen op het plangebied Boskerpark in de Boskerpolder, gemeente Zijpe (N.-H.).*ARC-Rapport 2008/105*. ARC bv, Groningen.

Gebruikte afkortingen

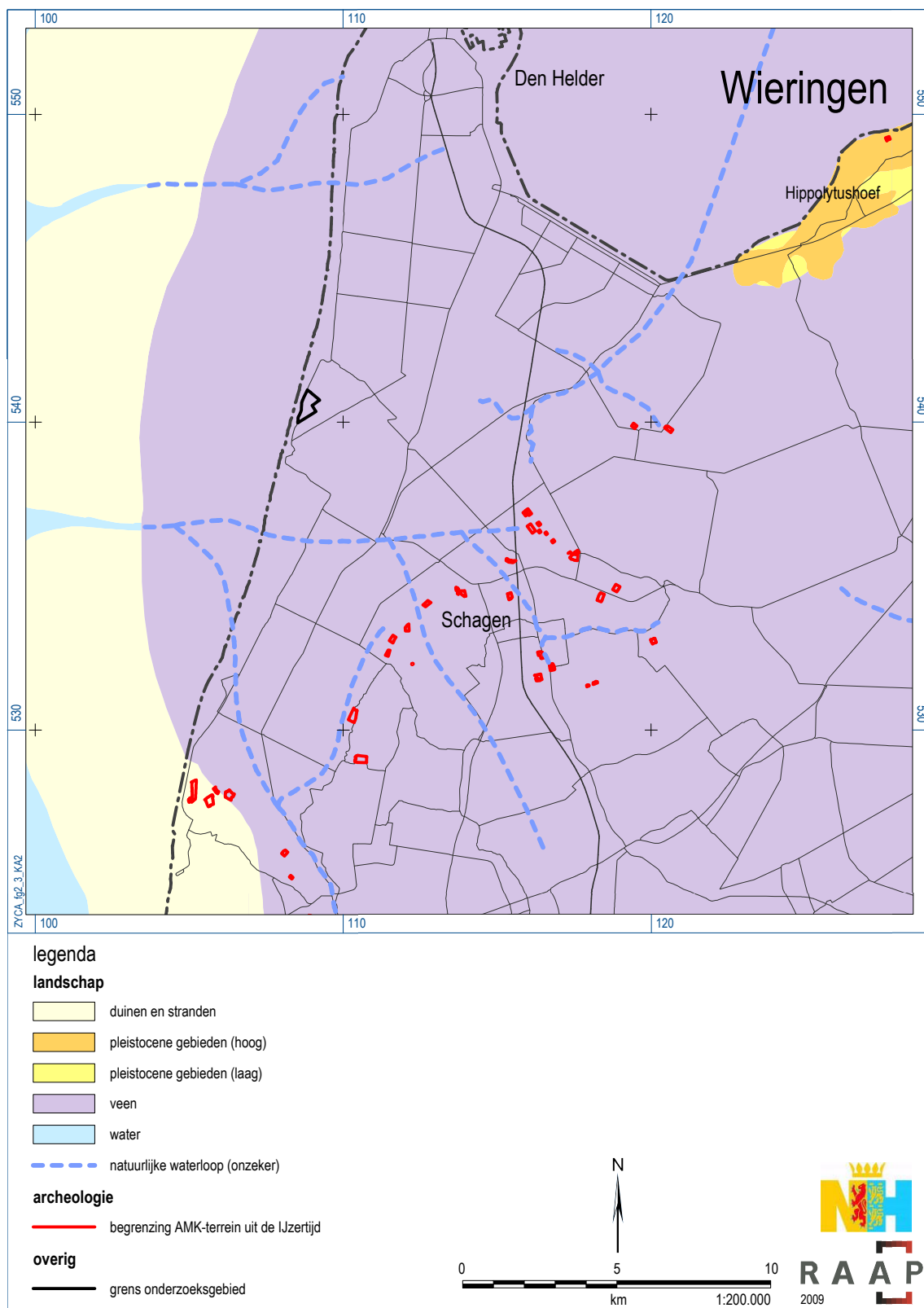
AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische MonumentenKaart
ARCHIS	ARCHeologisch Informatie Systeem
CHW	Cultuurhistorische WaardenKaart
CMA	Centraal Monumenten Archief
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KICH	KennisInfrastructuur CultuurHistorie
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Overzicht van figuren en tabellen

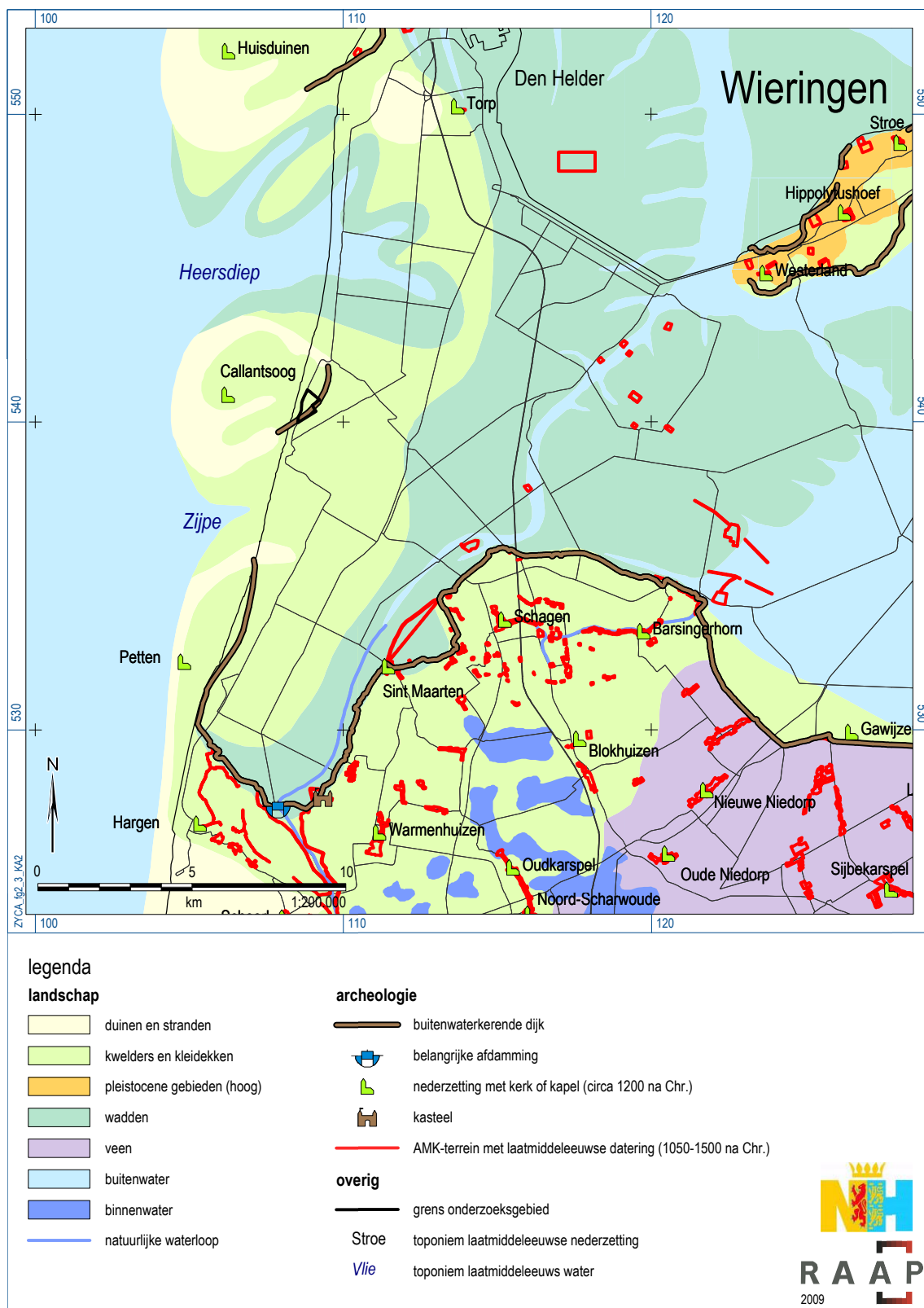
- Figuur 1.** Ligging van het onderzoeksgebied (gearceerd) met ARCHIS-waarnemingen (rood), onderzoeksmeldingen (groen) en AMK-terreinen (blauw) op de IKAW; inzet: ligging in Noord-Holland.
- Figuur 2.** Ligging van het onderzoeksgebied geprojecteerd op een landschapsreconstructie rond 100 na Chr. (Uit: Molenaar e.a., i.v.).
- Figuur 3.** Ligging van het onderzoeksgebied geprojecteerd op een landschapsreconstructie rond 1350 na Chr. (Uit: Molenaar e.a., i.v.).
- Figuur 4.** Globale ligging onderzoeksgebied (rood) geprojecteerd op Jacob Aertsz. Colom's Kaart van Holland 1681.
- Figuur 5** Projectie van het onderzoeksgebied (zwarte lijn) op de kadastrale minuut uit 1816 (bron: <http://www.watwaswaar.nl>). In blauw is de huidige topografie weergegeven.
- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.

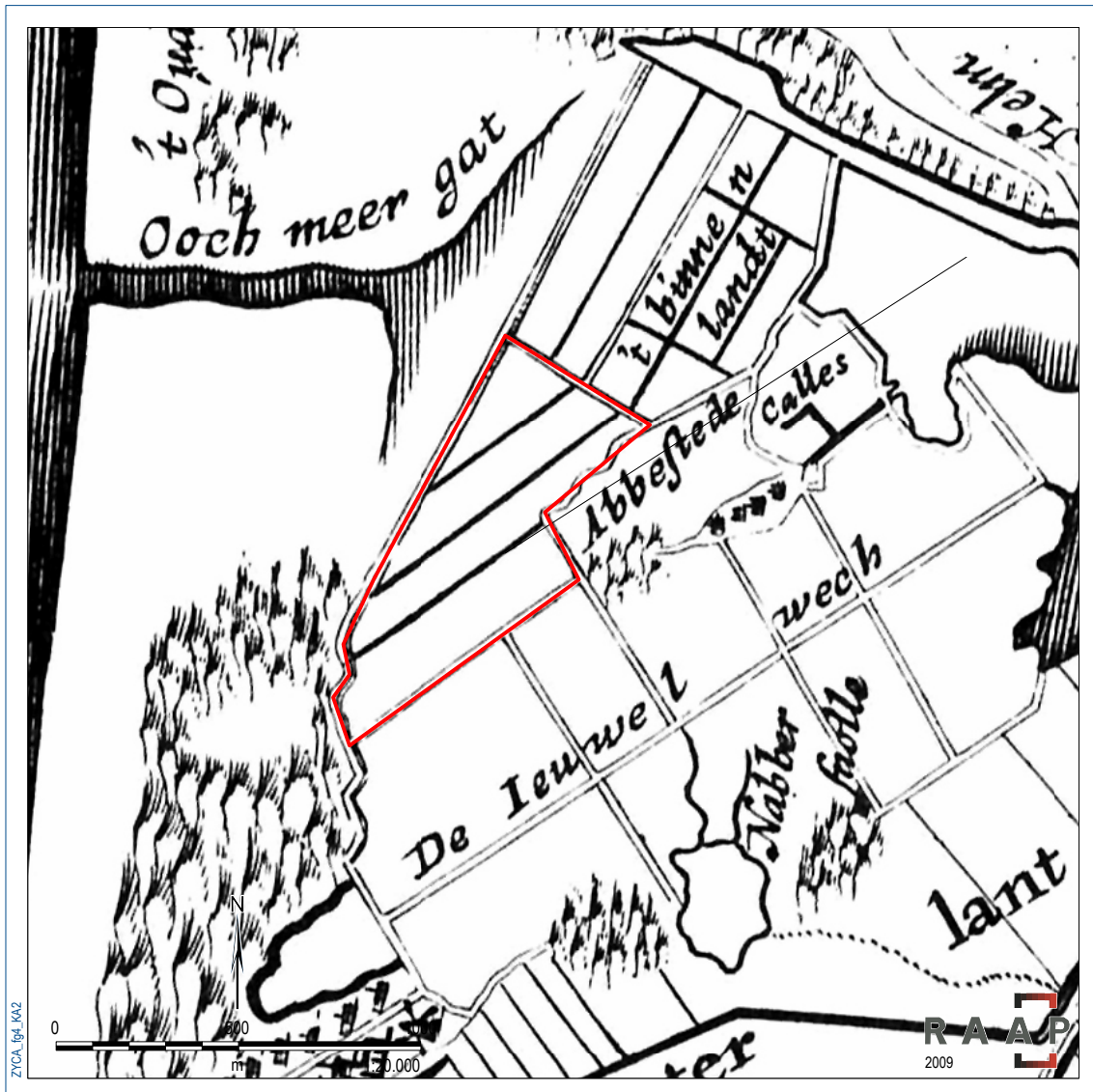
Figuur 1. Ligging van het onderzoeksgebied (gearceerd) met ARCHIS-waarnemingen (rood), onderzoeksmeldingen (groen) en AMK-terreinen (blauw) op de IKAW; inzet: ligging in Noord-Holland.

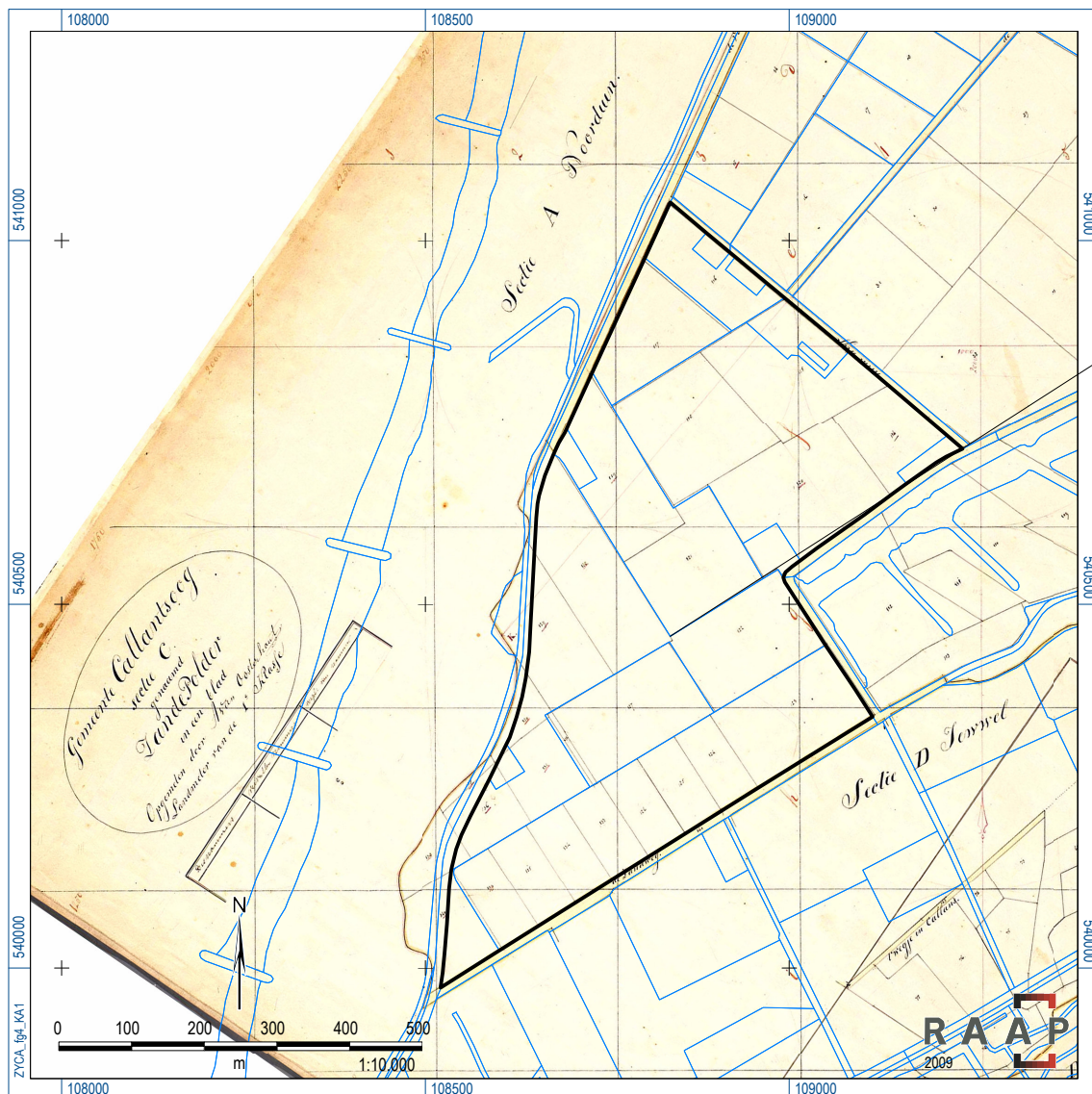
Figuur 2. Ligging van het onderzoeksgebied geprojecteerd op een landschapsreconstructie rond 100 na Chr. (Uit: Molenaar e.a., i.v.).

Figuur 3. Ligging van het onderzoeksgebied geprojecteerd op een landschapsreconstructie rond 1350 na Chr. (Uit: Molenaar e.a., i.v.)

Figuur 4. Globale ligging onderzoeksgebied (rood) geprojecteerd op Jacob Aertsz. Colom's Kaart van Holland 1681.

Figuur 5. Projectie van het onderzoeksgebied (zwarte lijn) op de kadastrale minuut uit 1816 (bron: <http://www.watwaswaar.nl>). In blauw is de huidige topografie weergegeven.